

LENININĖ IMPERIALIZMO TEORIJA IR DABARTIS

B. RASINAS

Lenininė imperializmo teorija

Lenininė imperializmo teorija — tolesnis K. Markso ekonominio mokymo išvystymas. Kapitalistinis gamybos būdas savo raidoje pereina dvi stadijas: 1) ikimonopolistinio kapitalizmo stadiją, kada viešpatavo laisvoji konkurencija, 2) monopolistinio kapitalizmo arba imperializmo stadiją, kada viešpatuoja monopolijos. Monopolistinis kapitalizmas galutinai susiformavo XIX a. pabaigoje—XX a. pradžioje.

Šios dvi stadijos glaudžiai dialektiškai susijusios. Viena, kaip pažymėjo V. Leninas: „imperializmas išaugo kaip aplamai kapitalizmo pagrindinių savybių išsivystymas ir tiesioginis tęsinys“ (1, p. 251). Todėl ekonominės kategorijos ir ekonominiai dėsniai, apibūdinantys bendrus kapitalistinio gamybos būdo pagrindus, veikia ir imperializmo sąlygomis. Jie buvo vienpusiškai išnagrinėti K. Markso „Kapitale“. Antra vertus, imperializmas reiškia kur kas aukštesnį visuomenės gamybinių jėgų išsivystymo lygį, o tai sąlygoja didelius pakitimus kapitalistinių gamybinių santykių sistemoje. „Ekonominiu atžvilgiu pagrindinis dalykas šiame procese yra tas, kad laisvąją kapitalistinę konkurenciją pakeičia kapitalistinės monopolijos“ (1, p. 251). Tai modifikavo kapitalizmo ekonominių dėsnių veikimą ir lėmė naujų ekonominių kategorijų ir dėsnių, būdingų tik imperializmui, atsiradimą. Šiuos naujus reiškinius kapitalizmo ekonomikoje ir politikoje pirmasis nuodugnai išanalizavo V. Leninas žymiausiam savo veikalė „Imperializmas, kaip aukščiausioji kapitalizmo stadija“ ir daugelyje kitų veikalų.

Vadinasi, analizuojant šiuolaikinį kapitalizmą, būtina organiškai sieti bendrąją kapitalistinio gamybos būdo ekonominę teoriją, sukurtą K. Markso, su leninine imperializmo teorija. Lenininė imperializmo teorija ir istoriškai, ir logiškai yra tiesioginis marksistinės kapitalizmo gamybinių santykių vystymosi analizės tęsinys naujoje kapitalizmo stadijoje.

Veikalė „Imperializmas, kaip aukščiausioji kapitalizmo stadija“, parašytame 1916 metais, V. Leninas apibendrino gausią ekonominę-statistinę medžiagą per pusę amžiaus nuo K. Markso „Kapitalo“ I tomo (1867 m.) pasirodymo. Rašydamas šį veikalą, V. Leninas išstudijavo 148 knygas (106 vokiečių, 23 prancūzų, 17 anglų kalbomis, 2 išverstas į rusų kalbą) ir 232 straipsnius (206 vokiečių, 13 anglų, 13 prancūzų kalbomis). Vien tik išrašai iš šių knygų ir straipsnių, įėję į lenininis „Šasiuivinis apie imperializmą“ sudaro apie 50 spaudos lankų.

Savo pagrindiniu uždaviniu V. Leninas laikė kapitalo gamybos proceso evoliucijos atskleidimą naujomis istorinėmis sąlygomis. Pagal marksistinę metodologiją aiškindamas naujus socialinius ekonominius kapitalizmo vystymosi reiškinius, V. Leninas rėmėsi K. Markso „Kapitale“ atskleistais kapitalo kaupimo dėsniais, jo koncentracija ir centralizacija. Istorinis kapitalo kaupimo mechanizmas sukuria materialines (objektyvias) ir klasines (subjektyvias) šio gamybos būdo žlugimo prielaidas.

Lenininė imperializmo analizė konkretizavo šio mechanizmo veikimą naujomis kapitalo kaupimo sąlygomis, susidariusiomis XIX a. pabaigoje

ir XX a. pradžioje. Spartus gamybinių jėgų vystymasis ir to laikotarpio technikos revoliucija sąlygojo rimtus struktūrinius poslinkius kapitalistinėje pramonėje, šuolišką kapitalo koncentracijos augimą, o tai nulėmė monopolijų susidarymą ir viešpatavimą. Būtent šio kokybiškai naujo momento kapitalo evoliucijoje — jo vartimo monopolistiniu kapitalizmu ir jam būdingų ekonominio bei politinio vystymosi procesų ir dėsnų analizę V. Leninas atlieka knygoje „Imperializmas, kaip aukščiausioji kapitalizmo stadija“.

V. Leninas apie imperializmo esmę. Lenininės imperializmo teorijos išėitis problema yra naujos kapitalizmo vystymosi stadijos ekonominės esmės atskleidimas. Toks požiūris atitinka istorinio materializmo metodą, kuris reikalauja, tyrinėjant visuomeninę sistemą, išskirti pagrindinius santykius, būtent ekonominius, ir tik remiantis šia baze, tyrinėti likusius sistemos elementus. Ja remdamasis, V. Leninas pirmasis mokslškai apibrėžė pačią „imperializmo“ kategoriją.

XX a. pradžios buržuaziniai ir reformistiniai teoretikai imperializmo esmę traktavo kaip išorinę jo pasireiškimo formą, t. y. kaip kolonijinių grobimų politiką. Kaip pavyzdį pateikiame švedų buržuazinio ekonomisto G. Stefeno knygoje „Pasaulinis karas ir imperializmas“ (1915 m.) duotą imperializmo apibrėžimą: „Imperializmas yra siekimas sukurti didžiulę pasaulinės reikšmės valstybę užkariaujant arba kolonizuojant jau egzistuojančias valstybes, per taikų politinį jų suvienijimą, arba panaudojant kartu visus tuos metodus“. Remdamasis šiuo apibrėžimu, G. Stefanus daro išvadą: „Imperializmas yra toks pat senas, kaip ir pasaulinė istorija“ (cit. 4, p. 226, 225).

Vienas iš reformistinio II Internacinalo lyderių K. Kautskis, imperializmą apibūdino kaip užsienio politiką, vykdomą labai išsivysčiusių industrinių valstybių, siekiančių prisijungti didesnes agrarines sritis (1, p. 253).

Dabartiniai buržuaziniai ekonomistai ir reformistai, apibūdindami imperializmo esmę, irgi laikosi tų pačių pažiūrų. Pavyzdžiui, žymaus anglų leiborizmo teoretiko Dž. Strečio knygoje „Imperijos pabaiga“ imperializmas apibūdinamas kaip užkariavimų, pavergimo ir viešpatavimo vienu tautų arba nacijų kitoms politika (12, p. 7).

Tokių imperializmo apibrėžimų svarbiausia metodologinė yda yra imperializmo istorinio pobūdžio nesuvokimas, politikos atitrūkimas nuo ekonomikos, kapitalizmo ekonominės bazės pakitimų, atsiradusių pereinant į imperializmą, ignoravimas.

Politiniu požiūriu tokie imperializmo apibrėžimai perkeldavo jo esmę į antstato sritį, tuo sukeldami darbininkams iliuziją apie kovos su imperializmu galimybę ir netgi apie jo likvidavimą tik pakeičiant buržuazines vyriausybes, bet išsaugant monopolistinio kapitalo viešpatavimą ekonomikoje.

Priešingai šioms nemokslinėms ir politiškai žalingoms koncepcijoms, V. Leninas pažymėjo, jog kapitalo ir gamybos koncentracija XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje išsivysčiusiose kapitalistinėse šalyse pasiekė tokį lygį, kad buržuazinės visuomenės ekonomikos vystymosi kiekybiniai pakitimai peraugo į kokybinius. Viešpataujant kapitalo forma tapo monopolistinis kapitalas. Todėl, nurodė V. Leninas, „jeigu reiktų duoti kuo trumpesnę imperializmo apibrėžimą, tai reiktų pasakyti, kad imperializmas yra monopolistinė kapitalizmo stadija. Tokiame apibrėžime būtų tai, kas svarbiausia <...>“ (1, p. 251).

Tačiau V. Leninas ne tik apibrėžė imperializmą, bet ir nuodugniai ištyrė imperializmo esmės pasireiškimo — monopolijų viešpatavimo — konkrečias formas ir jas apibendrinęs penkiais pagrindiniais imperializmo požymiais. V. Leninas rašė, kad „svarbiausi imperializmo požymiai: 1) gamybos ir kapitalo koncentracija, pasiekusi tokią aukštą išsivystymo pakopą, kad ji sukūrė monopolijas, vaidinančias lemiamą vaidmenį ūkinia-

me gyvenime; 2) bankinio kapitalo susiliejimas su pramoniniu ir, šio „finansinio kapitalo“ pagrindu, finansinės oligarchijos susikūrimas; 3) kapitalo išvežimas, skirtingai nuo prekių išvežimo, įgauna ypatingai svarbią reikšmę; 4) susidaro tarptautinės monopolistinės kapitalistų sąjungos, pasidalijančios pasaulį, ir 5) užbaigtas teritorinis žemės pasidalijimas tarp stambiausiųjų kapitalistinių valstybių“ (1, p. 252).

Šie imperializmo požymiai panašūs, nes jie išreiškia monopolijų viešpatavimo visuotinumą. Kartu jie ir skiriasi, kadangi išreiškia šio viešpatavimo skirtingas puses. Apskritai, pagrindinių imperializmo požymių lenininė analizė — tai ryškus sisteminės analizės pavyzdys tyrinėjant tam tikros kapitalizmo išsivystymo stadijos gamybinius santykius. Kiekvienas sistemos elementas (konkretus imperializmo požymis) sukuria pagrindą tolesniems elementams funkcionuoti. Visi šie elementai atskleidžia visą monopolijų viešpatavimo sistemą. Tuo įgyvendinamas uždavinys, iškeltas V. Lenino veikale „Imperializmas, kaip aukščiausioji kapitalizmo stadija“: „<...> trumpai išdėstyti, kiek galint populiarese forma, pagrindinių ekonominių imperializmo ypatybių sąryšį ir savitarpio santykius (1, p. 183).

V. Leninas, apibūdindamas imperializmą kaip monopolistinę kapitalizmo stadiją ir atskleidždamas monopolijų viešpatavimo formas, pažymėjo, kad tai atskleidžia imperializmo esmę, bet visiškai nenurodo jo istorinės vietos. Jis rašė: „<...> galima ir reikia kitaip apibrėžti imperializmą, jei turėsime galvoje ne tik pagrindines grynąs ekonomines sąvokas <...>, bet šios kapitalizmo stadijos istorinę vietą <...>“ (1, p. 252).

Plėtodamas teorinius teiginius apie monopolistinio kapitalizmo stadiją, veikale „Imperializmas ir socializmo skilimas“ V. Leninas rašė: „Imperializmas yra ypatinga istorinė kapitalizmo stadija. Tas ypatingumas yra trejopas: imperializmas yra (1) — monopolistinis kapitalizmas; (2) — parazitinis arba pūvantis kapitalizmas; (3) — mirštantis kapitalizmas“ (2, p. 95).

Vadinasi, imperializmas, palyginti su ikimonopolistiniu kapitalizmu, yra aukščiausioji ir paskutinė kapitalizmo vystymosi stadija — socialistinės revoliucijos išvakarės.

Kapitalizmo parazitizmo ir puvimo formos imperializmo stadijoje yra įvairios. Visos jos sukeltos pačių monopolijų viešpatavimo. Vienas iš ryškiausių šio puvimo pasireiškimų yra technikos pažangos stabdymas. Kiek monopolija gali, kad ir laikinai diktuoti rinkai monopolines kainas, tiek gali dirbtinai stabdyti technikos pažangą. Imperializmui būdingi du priešingi pradai: monopolija ir konkurencija. Taigi technikos pažangos stabdymo tendencija nepašalina atskirų šakų ir šalių spartaus vystymosi tendencijos veikimo. Todėl atskirais imperializmo laikotarpiais, pavyzdžiui, dabartinės mokslo ir technikos revoliucijos sąlygomis, sparčiai vystosi naujausias mokslo ir technikos šakos, pirmiausia tos, kurios susijusios su imperialistinių šalių militarizavimu.

Monopolijų viešpatavimas ir monopolistinio kapitalizmo peraugimas į valstybinį monopolistinį kapitalizmą pakelia gamybos visuomeninimą į aukščiausią pakopą, kokia tik yra galima kapitalizmo sąlygomis. Toks gamybos visuomeninimo laipsnis, rašė V. Leninas, „įtraukia kapitalistus, prieš jų valią ir sąmonę, į kažkokią naują visuomeninę santvarką, pereinamą iš konkurencijos visišką laisvės į visišką visuomeninimą“ (1, p. 193). Tai reiškia, kad susidarė materialinės prielaidos pereiti į socializmą. Kartu aštrėja ir kapitalistinės santvarkos klasiniai prieštaravimai, kadangi politiškai imperializmas reiškia finansinės oligarchijos priešpauos visiems likusiems buržuazinės visuomenės socialiniams sluoksniams stiprėjimą. Būtent objektyvių ir subjektyvių perėjimo į socializmą prielaidų subrendimas ir paruošia monopolistinio kapitalizmo „mirimo“ procesą. Taip ir reikia suprasti baigiamąją lenininę formulę apie istorinę

imperializmo vieta: „Imperializmas yra socialinės proletariato revoliucijos išvakarės“ (1, p. 182).

Veikalo „Imperializmas, kaip aukščiausioji kapitalizmo stadija“ loginė struktūra. Lenininės imperializmo teorijos tyrimo objektas išskūnija veikalo „Imperializmas, kaip aukščiausioji kapitalizmo stadija“ loginę struktūrą. Ji rodo realų istorinį monopolijų vystymosi procesą.

V. Leninas, remdamasis materialinės gamybos lemiamu vaidmeniu, nagrinėjo pramonės monopolijų susidarymo procesą. Jo pagrindu vystosi pinigų ir kredito sferos monopolizavimas, atsiranda bankų monopolijos. Aukštesnis monopolijų vystymosi laipsnis yra finansinio kapitalo susidarymas, kai susilieja monopolistinis pramoninis ir bankinis kapitalas. Tai sąlygoja nedidelės grupės kapitalo magnatų — finansinės oligarchijos — monopolistinį viešpatavimą imperialistinių valstybių ekonomikoje ir politikoje.

Finansinis kapitalas viešpatuoja ne tik išsivysčiusiose kapitalistinėse šalyse, bet ir visame pasauliniame kapitalistiniame ūkyje. Svarbiausias ekonominis svertas „kuriant tarptautinį finansinio kapitalo priklausomybės ir ryšių tinklą“ yra kapitalo išvežimo monopolizavimas. Išvežant kapitalą, toliau vystosi monopolijos. Tai rodo naują pasaulinės kapitalo ir gamybos koncentracijos pakopą. Susidaro tarptautinės monopolijos, vykdančios ekonominį pasaulio pasidalijimą. Vystosi taip pat tiesioginis teritorinis pasaulio pasidalijimas tarp imperialistinių valstybių, reiškiantis naujų monopolijų atsiradimą, būtent nedaugelio industrinių išsivysčiusių šalių kolonijinę monopoliją visų likusių žemės rutulio tautų atžvilgiu.

Išskirdamas pagrindines monopolijų vystymosi pakopas ir jas analizuodamas, V. Leninas atlieka imperializmo analitinį tyrinėjimą. Jis pažymi, kad monopolija, jei ji yra susidariusi ir operuoja milijardais, absoliučiai neišvengiamai prasiskverbia į visas visuomeninio gyvenimo puses.

Tačiau tuo V. Leninas neapsiriboja. Apibendrindamas monopolijų vystymosi ir pagrindinių jų viešpatavimo formų analizės išvadas, jis kartu atlieka ir imperializmo sintetinį tyrinėjimą. Tai padeda pagrįsti imperializmo, kaip aukščiausios ir paskutinės kapitalistinio gamybos būdo evoliucijoje stadijos, istorinę vietą.

Atitinkamai šiai tyrinėjimo logikai veikale „Imperializmas, kaip aukščiausioji kapitalizmo stadija“ galima išskirti tris pagrindines sudėtines dalis.

Pirmoje dalyje analizuojami pirmas ir antras imperializmo požymis. J: apima tris skyrius: I. Gamybos koncentracija ir monopolijos. II. Bankai ir naujasis jų vaidmuo. III. Finansinis kapitalas ir finansinė oligarchija. Šioje dalyje nagrinėjamas pramonės ir bankininkystės monopolizavimo procesas, vykęs prieš Pirmąjį pasaulinį karą nedideliame grupėje labiausiai išsivysčiusių kapitalistinių šalių (JAV, Vokietijoje, Anglijoje ir Prancūzijoje). Šis procesas lėmė naujos kapitalo rūšies — finansinio kapitalo — atsiradimą, kurio viešpatavimas personifikuojašis finansinėje oligarchijoje.

Perėinant į imperializmą, baigė susidaryti pasaulinio kapitalistinio ūkio sistema. Todėl antroje veikalo dalyje V. Leninas analizuoja monopolijų ir finansinio kapitalo viešpatavimą tarptautiniuose ekonominiuose santykiuose, t. y. trečią, ketvirtą ir penktą pagrindinį imperializmo požymį. Tai nagrinėjama šiuose trijuose skyriuose: IV. Kapitalo išvežimas. V. Pasaulio pasidalijimas tarp kapitalistų sąjungų. VI. Pasaulio pasidalijimas tarp didžiųjų valstybių.

Trečioje veikalo dalyje V. Leninas visapusiškai pagrindžia istorinę imperializmo vietą. Jos problemas analizuoja keturiuose paskutiniuose veikalo skyriuose: VII. Imperializmas, kaip ypatinga kapitalizmo stadija. VIII. Kapitalizmo parazitizmas ir puvimas. IX. Imperializmo kritika. X. Istorinė imperializmo vieta.

Pažymėtina, kad visuose veikalo skyriuose V. Leninas kritikuoja buržuazines reformistines teorijas, iškreipiančias tikrąją imperializmo prigimtį, jo ekonomines ypatybes ir istorinę vietą. Ši lenininė kritika, jos turinys ir metodologija turi didžiulę reikšmę šiuolaikinių antimarksistinių imperializmo teorijų demaskavimui.

Pagrindinių imperializmo požymių ypatybės dabartinėmis sąlygomis

Lenininė imperializmo teorija turi išliekamąją reikšmę. Praėję dešimtmečiai nuo knygos „Imperializmas, kaip aukščiausioji kapitalizmo stadija“ pasirodymo visiškai patvirtino jos pagrindines ekonomines ir politines išvadas. Todėl ir šiandien ji yra sudėtingų kapitalistinės tikrovės procesų mokslinio tyrinėjimo teorinis ir metodologinis pagrindas.

Zinoma, daug kas nuo to laiko, kai buvo rašomas šis veikalas, pasikeitė. Atsirado nauji svarbūs veiksniai, į kuriuos neatsižvelgus negalima teisingai suprasti pagrindinių imperializmo dėsningumą veikimo ypatybių. Prie šių veiksnių priklauso: 1) pasaulinės socializmo sistemos susidarymas ir jos įtakos vidiniams kapitalizmo dėsningumams stiprėjimas; 2) imperializmo kolonizavimo sistemos politinis žlugimas ir išsivadavusių šalių vaidmens didėjimas pasaulinėje raidoje; 3) monopolistinio kapitalizmo peraugimo į valstybinį monopolistinį kapitalizmą pabaiga; 4) šiuolaikinės mokslo ir technikos revoliucijos ekonominiai ir socialiniai padariniai.

TSKP XXVI suvažiavime buvo pabrėžta: „reikia įprasminti kai kuriuos naujus reikšinius kapitalizmo pasaulyje, konkrečiai, bendrosios kapitalizmo krizės dabartinio etapo ypatumą <...>“ (5, p. 83).

Kapitalistinės gamybos šiuolaikinio koncentravimo ir monopolizavimo ypatybės. XX a. kapitalistinės visuomenės raida visiškai patvirtino V. Lenino išvadą, „<...> kad gamybos koncentracija apamai sukelia monopoliją, tai yra bendras ir pagrindinis šiuolaikinės kapitalizmo išsivystymo stadijos dėsnis“ (1, p. 188). Tai reiškia, kad metodologinis kapitalistinės ekonomikos monopolizavimo lygio ir formų tyrimo pagrindas yra gamybos koncentravimo laipsnis ir jo ypatybės. Mūsų šimtmečio pradžioje pagrindinė gamybos koncentravimo kryptis buvo vadinamoji horizontalioji integracija, kai smulkias ir vidutines įmones pavergdavo stambiausios vienos ūkio šakos bendrovės. Tai sąlygojo monopolistinių susivienijimų (šakinių formų) — kartelių, sindikatų ir trestų — vyraujančią padėtį.

Dabartinėmis sąlygomis lemiamą reikšmę įgavo vertikalioji integracija ir diversifikacija.

Vertikalioji integracija reiškia monopolijų prasiskverbimą į kitas šakas, kurios susijusios daugiausia pagal žaliavų tiekimo, gamybos ir realizavimo profilių. Pavyzdžiui, stambiausia JAV metalurgijos monopolija „Junaited Steits stil korporeišn“ kontroliuoja daug geležies rūdos, akmens anglies gavybos, kokso gamybos gamybinių pajėgumų, turi daugelio mašinų gamybos įmonių kontrolinius akcijų paketus, nuosavus geležinkelius ir jūrų laivus.

Diversifikacija vystosi stambioms monopolijoms skverbiantis į įvairias liaudies ūkio šakas, kurios tiesiogiai nesusijusios su jų gamybiniu profiliu. Gaminamų prekių nomenklatūros išplėtimas padeda sušvelninti realizacijos problemą, susilpninti priklausomumą nuo rinkos konjunktūros, gauti pastovų monopolistiškai aukštą pelną. Pavyzdžiui, stambiausia JAV elektrotechnikos bendrovė „Dženeral elektrik“ gamina daugiau kaip 200 tūkstančių įvairių gaminių. Dėl gamybos diversifikacijos proceso šiuolaikinė stambi pramonės bendrovė tapo sudėtingo daugelio gamybos šakų kompleksu. Taigi dabartinėmis sąlygomis svarbiausia monopolistinių susivienijimų forma yra koncernai, kuriems priklauso ištisi įvairių gamy-

bos šakų įmonių kompleksai, turintys bendrą finansų priklausomybę ir vieningai valdomi.

Toliau kaupiant monopolistinį kapitalą, vystėsi diversifikacijos procesas ir septintajame dešimtmetyje atsirado naujos monopolijų formos — konglomeratai. Konglomerate (esant vieningai finansinei kontrolei ir valdymui) sutelktos skirtingų sferos šakų bendrovės, neturinčios tarpusavyje tiesioginių gamybinių technologinių ryšių. Konglomeratas nuo konkrecio skiriasi tuo, kad jis neturi jokio technologinio branduolio. Pagrindinis konglomeratų tikslas — tai monopolistinė ekspansija į bet kurią šaką, gaunančią tuo momentu maksimalią pelno normą. Tačiau kartu tuo pasireiškia ir konglomeratų silpnumas. Dažnai netgi daugybei profesionalių menedžerių sunku valdyti tokį sudėtingą savo pobūdžiu šakų kompleksą.

Nauja gamybos koncentravimo pakopa yra materialinis pagrindas tolesniam šiuolaikinės kapitalistinės ekonomikos monopolizavimo vystymuisi. Šiuolaikinių monopolijų galia sąlygoja ne tik jos dalis tos ar kitos šakos gamyboje ir realizacijoje, bet ir bendros pozicijos visoje ekonomikoje. Kadangi šiuolaikiniai daugiašakiai koncentrai veikia daugelyje ekonomikos sektorių, tai realų vaizdą apie jų ūkinį potencialą galima susidaryti tik remiantis daugybės jiems priklausančių įmonių bendra gamybos apimtimi.

Pavyzdžiui, JAV žurnalas „Forčun“ kasmet spausdina 500 šios šalies stambiausių pramonės korporacijų sąrašą. 1979 metų duomenimis, „klubui 500“ (taip į jį įeinančias bendroves vadina Vakaruose) teko 50% visos JAV pramoninės gamybos; bendra aktyvų suma sudarė daugiau kaip 1000 mlrd. dol., o grynas pelnas — 78 mlrd. dol. (9, p. 120, 124).

Šiuolaikinių monopolijų išaugusią ekonominę galią rodo korporacijų — milijardierių (turinčių aktyvus daugiau kaip 1 mlrd. dol.) skaičiaus — augimas. XX a. pradžioje buvo tik viena tokia monopolija (jau minėta „Junaited Steits stil korporeišn“), šeštojo dešimtmečio pradžioje — 4, o 1979 m. jų skaičius išaugo iki 629.

Pokario laikotarpiu kapitalistinės gamybos koncentravimo ir monopolizavimo procesų raidoje kiekybinius ir kokybinius šuolius lėmė daugelis tarpusavyje susijusių veiksnių. Mokslo ir technikos revoliucija reikalavo didžiulių kapitalinių įdėjimų ekonomikos struktūrai reorganizuoti, naujoms šakoms sukurti, mokslo tiriamiesiems ir konstravimo darbams vystyti. Monopolizavimo procesą spartino neregėtas ekonomikos militarizavimo mastas ir karinio pramoninio komplekso vystymasis. Svarbus tolesnis gamybos koncentravimo ir monopolizavimo vystymosi svertas yra buržuazinė valstybė, kuri monopolijų interesais įgyvendino įvairias ekonomikos modernizavimo programas, tuo skatindama daugybę susiliejimų. Imperialistinė integracija (ypač Vakarų Europoje) taip pat sustiprino smulkųjų ir vidutinių firmų smukimo procesą. Be to, reikia atsižvelgti į tai, kad pasaulinės socializmo sistemos vystymasis ir kolonijinės sistemos žlugimas susiaurino teritorinę imperializmo viešpatavimo sferą, paaštrino konkurencinę kovą pasauliniame kapitalistiniame ūkyje dėl realizavimo rinkų, žaliavų ir energijos šaltinių, dėl kapitalo įdėjimo sferų.

Dabartinis ekonomikos monopolizavimo lygis visiškai nereiškia „grynojo imperializmo“ atsiradimo. Kaip pabrėžė V. Leninas, „grynojo imperializmo be pagrindinės kapitalizmo bazės niekad nėra buvę, niekur nėra ir niekad nebus“ (3, p. 144).

Ir šiandien monopolistinis kapitalas yra tik svarbiausia visuminio visuomeninio kapitalo dalis. Greta jo netgi labiausiai išsivysčiusiose imperialistinėse šalyse egzistuoja daugybė nemonopolizuotų įmonių. Pavyzdžiui, JAV ekonomikoje aštuntojo dešimtmečio viduryje buvo 10 874 tūkst. individualių savininkų, 1062 tūkst. įmonių partnerių ir 1966 tūkst. korporacijų (11, p. 550). Tik dalį stambiausių korporacijų galima priskirti prie monopolijų remiantis marksistiniu šios kategorijos supratimu. Nors

monopolijos ir viešpatauja, tačiau jos negali ekonomikos „išvalyti“ nuo ikimonopolistinių ūkio formų.

Lenininė „grynojo imperializmo“ teorijos kritika turi didžiulę metodologinę reikšmę šiuolaikinio kapitalizmo socialinės ir ekonominės struktūros mokslinei analizei. Tai savo ruožtu sąlygoja išsivysčiusių kapitalistinių šalių komunistų partijų strategijos ir taktikos ypatybes kuriant vieningą antimonopolistinį frontą.

Pakitimai finansinio kapitalo struktūroje. Dabartinio kapitalizmo raišda patvirtina lenininę išvadą apie lemiamą finansinio kapitalo vaidmenį imperializmo ekonomikoje ir politikoje. V. Leninas, atskleiddamas jo esmę, rašė: „gamybos koncentracija; iš jos išaugančios monopolijos; bankų susilieėjimas arba suaugimas su pramone — štai finansinio kapitalo atsiradimo istorija ir šios sąvokos turinys“ (1, p. 213).

Šiuolaikiniai pramonės, finansų ir kredito sferos monopolizavimo bei koncentravimo procesai lėmė finansinio kapitalo struktūros ir jo organizacinių formų pakitimus. Šie pakitimai — tai tolesnio monopolistinio kapitalo galios stiprinimo visose ekonomikos sferose padarinys.

Naujas reiškinys finansinio kapitalo struktūroje yra pramonės monopolijų nuosavų lėšų lyginamojo svorio didėjimas finansuojant kapitalo įdėjimus. Pagrindinis vidinio kaupimo šaltinis yra jų didžiulį pelną dalis, taip pat amortizacijos fondas, kuris sparčiai auga dėl valstybinės paspartintos amortizacijos politikos. Šis naujas reiškinys buvo pavadintas finansavimusi.

Tuo remdamiesi, buržuaziniai ekonomistai pradėjo tvirtinti, kad dabartinėmis sąlygomis V. Lenino mokymas apie finansinį kapitalą paseno, kadangi neva susilpnėjusi pramonės bendrovių priklausomybė nuo bankų. Iš tikrųjų jie kartoja seną klaidingą vieno iš II Internacionalo lyderių R. Hilferdingo tezę, pagal kurią finansinis kapitalas — tai „kapitalas, kurį valdo bankai ir kurį naudoja pramonininkai“ (6, p. 301). V. Leninas pažymėjo, kad šis apibrėžimas klaidingas, kadangi jis ignoroja svarbiausia — pramoninių ir bankinių monopolijų susidarymą ir jų ekonominių interesų suaugimą (1, p. 213).

Šiuolaikinės finansinės monopolistinės grupės — tai sudėtingas pramonės, bankų, kredito, draudimo, transporto, prekybos ir kitų bendrovių kompleksas, kurį finansiniu atžvilgiu kontroliuoja viena bendrovė, turinti kontrolinį akcijų paketą. Todėl klausimas, iš kokių lėšų monopolistinės grupės finansuoja savo veiklą (iš bankų ar iš atskirų korporacijų savų sankaupų), neturi principinės reikšmės finansinio kapitalo kategorijos lenininiam supratimui.

Nurodant pramonės monopolijų finansavimosi vaidmens didėjimą, kartu negalima neįvertinti išorinių finansavimo šaltinių vaidmens. Naujų gamybos šakų, susijusių su dabartine mokslo ir technikos revoliucija, vystymas, gamybinės ir negamybinės infrastruktūros šakų plėtimasis reikalauja didelių ir ilgalaikių kreditų. Todėl stambiausi bankai, kaip „visagaliai monopolistai“, vaidina vis didesnį vaidmenį. Ir šiandien jų kredito politika dažnai lemia daugelio pramonės ir kitų monopolijų likimą. Tai rodo aštrūs finansiniai sunkumai, kuriuos septintajame ir aštuntajame dešimtmetyje patyrė tokios stambios karinės pramonės monopolijos, kaip „Dženeral dainemiks“ ir „Lokchid“ (JAV), arba „Rolls-Rojs“ (Anglijos).

Šiuolaikinis bankų ir pramonės monopolijų suaugimas neapsiriboja tik bendru akcinio kapitalo valdymu ir kreditiniais santykiais. Stambūs bankai vis dažniau kontroliuoja visas atsiskaitymo operacijas. Šiuolaikinė elektroninė skaičiavimo technika iš esmės pakeitė stambių bankų apskaitos technologiją ir ekonominės informacijos perdavimą; jos panaudojimas padėjo sukurti atsiskaitymų (be grynų pinigų) nacionalinę sistemą. Visa tai sustiprino nedaugelio finansinių magnatų kontrolės galimybes.

Naujų bankų monopolijų galios stiprinimo kanalu tapo vadinamosios bankų trestinės operacijos. Tai operacijos, susijusios su bankams patikėto turto, dažniausiai vertybinių popierių, valdymu. Pavyzdžiui, JAV bankų monopolijų trestiniai fondai aštuntojo dešimtmečio pabaigoje sudarė apie 400 mlrd. dol. Formaliai bankų trestiniai skyriai vaidina tik tarpininkų vaidmenį piniginėse operacijose. Tačiau iš tikrųjų savo finansinei politikai realizuoti jie gali panaudoti milžiniškus svetimus kapitalus.

Pokariniu laikotarpiu finansinio kapitalo sistemoje gerokai padidėjo draudimo, taupymo bendrovių, pensijų fondų ir kitų specializuotų finansų ir kredito įstaigų vaidmuo. Pavyzdžiui, JAV 1946—1978 m. draudimo bendrovių kapitalai išaugo nuo 47 iki 340 mlrd. dol., pensijų fondai — nuo 4 iki 200 mlrd. dol., taupymo bendrovių — nuo 10 iki 460 mlrd. dol. (10, p. 77). Šie fondai (dažniausiai sudaryti iš dirbančiųjų gyventojų sluoksnių santaupų ir įnašų) gana mobilūs, kadangi kasmet išmokamos pensijos ir pagal draudimo poliusus išmokamos sumos sudaro tik nedidelę jų dalį. Todėl jie yra svarbus monopolijų ilgalaikio kreditavimo šaltinis.

Vadinasi, dabartinį finansinį kapitalą sudaro visų finansų ir kredito įstaigų monopolistinis kapitalas, susijungęs su monopolistiniu pramoniniu kapitalu, dėl to išsiplečia ir finansinės oligarchijos galia ir valdžia.

Nauji kapitalo išvežimo reiškiniai. Tyrinėjant naujus šios srities reiškinius, būtina remtis V. Lenino išvadomis apie kapitalo išvežimo esmę, formas ir padarinius imperializmo laikotarpiu. Kapitalo išvežimas, kaip pažymėjo V. Leninas, ir dabar tebėra finansinio kapitalo viešpatavimo pasauliniame kapitalistiniame ūkyje pagrindinis ekonominis įrankis.

Dabartinėmis sąlygomis kapitalo išvežimui būdingos šios pagrindinės tendencijos:

Pirma, kapitalo išvežimo netolygumo tolesnis stiprėjimas ir kovos dėl kapitalo išvežimo sferų aštrėjimas tarp trijų imperializmo centrų, t. y. JAV, Vakarų Europos ir Japonijos. Pirmaisiais pokario dešimtmečiais Jungtinės Amerikos Valstijos, pasinaudojusios savo pagrindinių konkurentų nusilpimu, užgrobė viešpataujančias pozicijas kapitalo investicijose užsienyje ir iki šiol jas išlaiko. 1978 m. duomenimis, JAV kapitalo investicijos užsienyje sudarė 381,3 mlrd. dol., iš jų tiesioginės investicijos — 148,8 mlrd. dol. (13, p. 57). Tačiau septintajame ir aštuntajame dešimtmetyje Vakarų Europos ir Japonijos monopolijos pradėjo spausti JAV monopolijas tarptautinėse kapitalo rinkose. Pavyzdžiui, 1960—1975 m. JAV kapitalo investicijos užsienyje kasmet didėjo 10%, tuo tarpu VFR — 20%, Japonijos — 30%. Užsienio privatus kapitalas atkakliai pradėjo veržtis į pačias Jungtines Amerikos Valstijas ir 1978 m. pradžioje sudarė 34,1 mlrd. dol. (13, p. 28).

Antra, pasikeitė kapitalų išvežimo kryptis. Padidėjo kapitalo išvežimas į pramoniniu atžvilgiu išsivysčiusias kapitalistines šalis. Dabartiniu metu apie 70% visų ilgalaikių užsienių investicijų tenka išsivysčiusioms kapitalistinėms šalims. Kapitalo išvežimo kryptis pakito tiek dėl ekonominių, tiek dėl politinių priežasčių. Kolonijinės imperializmo sistemos žlugimas pablogino „investavimo klimatą“ išsivadavusiose šalyse. Mokslo ir technikos revoliucija, pagilinusį tarptautinį gamybos specializavimą tarp išsivysčiusių šalių, sudarė sąlygas spartesniam abipusei kapitalų skverbimosi procesui. Dėl tarpimperialistinių prieštaravimų aštrėjimo, protekcionizmo sustiprėjimo pasaulinėje kapitalistinėje prekyboje monopolijos stengiasi aplenkti didelius muitų tarifus, įsteigdamos konkuruojančiose šalyse savo filialus ir dukterines įmones.

Trečia, dabartinės mokslo ir technikos revoliucijos sąlygomis atsirado nauja kapitalo išvežimo forma — tai patentų ir licencijų pardavimas užsieniui. Licencija — tai leidimas naudotis patentuotu išradimu. Dabartiniu metu viena iš labiausiai paplitusių licencijų sandėrių atmainų yra „nou hau“ (angliškai „žinoti kaip“) pardavimas — t. y. nepatentuotos techni-

nės ir gamybinės patirties pardavimas. Patentų licencavimas ir „nou hau“ dažnai padeda įsigyti užsienio įmonių kontrolinių akcijų paketą ir prilygsta tiesioginiam kapitalo išvežimui.

Ketvirta, svarbi dabartinio kapitalo išvežimo ypatybė yra milžiniškas valstybinio kapitalo išvežimo mastas ir lyginamasis svoris. Jo išvežimas nėra susijęs su biudžetinių lėšų „pertekliumi“ (priešingai, daugumos imperialistinių valstybių biudžetai paprastai yra deficitiniai). Buržuazinės valstybės, išveždamos kapitalą, pritaria privačių monopolijų ekonominei ekspansijai į užsienį bei neokolonializmo politikai. Taigi valstybinio kapitalo išvežimas turi ne tiek ekonominę tikslą — gauti didelį pelną, kiek karinius-politinius tikslus. Ryškus pavyzdys — JAV vyriausybės kapitalo išvežimas.

Vis daugiau valstybinio kapitalo išveža tarptautinės valstybinės finansų ir kredito įstaigos. Svarbiausias vaidmuo tenka Tarptautiniam valiutos fondui ir prie jo veikiančiam Tarptautiniam rekonstrukcijos ir vystymo bankui. Kadangi didžiausią pajų turi JAV vyriausybė, tai ji ir „muziką užsako“. Todėl nenuostabu, kad šios tarptautinės organizacijos su JAV priešakyje tapo tipišku „kolektyvinio kolonializmo“ įrankiu. Sintetinis rodiklis, rodantis didėjančią išsivadavusių šalių priklausomybę nuo imperialistinių valstybių, yra didėjantis išiskolinimas šioms šalims. 1980 m. jis sudarė 400 mlrd. dol.

Penktą, pasauliniame kapitalistiniame ūkyje energetinės krizės sąlygomis atsirado naujas fenomenas — kapitalo išvežimas iš besivystančių naftą išgaunančių valstybių, įeinančių į šalių — naftos eksportuotojų organizaciją (OPEK). Dėl „juodojo aukso“ kainų augimo smarkiai didėjo šių šalių pajamos. 1980 m. OPEK šalių pajamos iš naftos eksporto sudarė maždaug 272 mlrd. dol. (7, p. 26). Kadangi didžiąją šių valiutinių įplaukų dalį sudaro Amerikos doleriai, todėl jos buvo pavadintos „naftos doleriais“. Didelė šių „naftos dolerių“ dalis (ypač tokiose šalyse kaip Saudo Arabija, Kuveitas ir Jungtiniai Arabų Emyratai), dėl jų socialinio ekonominio atsilikimo negali būti panaudoti gamybiniais tikslams. Todėl imperialistinės valstybės stengiasi pritraukti šiuos kapitalus savo mokėjimų balansams išlyginti. Dėl to iškilo „naftos dolerių“ recikliavimo, t. y. jų apyvartos pasaulinėje kapitalistinėje ekonomikoje, problema.

Šiuolaikinio ekonominio pasaulio pasidalijimo ypatybės. Kaip pažymėjo V. Leninas, monopolizavimo procesas imperializmo sąlygomis peržengia nacionalinius rėmus ir susidaro tarptautinės monopolijos. Jų atsiradimo ekonominis pagrindas „yra nauja pasaulinės kapitalo ir gamybos koncentracijos pakopa, nepalyginamai aukštesnė, negu pirmesniosios“ (1, p. 232). Gamybinių jėgų internacionalizavimo ir tarptautinio kapitalistinio gamybos suvisuomeninio šiuolaikinis lygis tarptautinėms monopolijoms suteikė naujų bruožų. Taigi iki Antrojo pasaulinio karo pagrindinės tarptautinės monopolijos buvo tarpnacionaliniai monopolistiniai susivienijimai. Tai skirtingų šalių monopolijų susitarimai dėl vieningų monopolizmo didelių kainų nustatymo, dėl pasaulinių rinkų ir žaliavų šaltinių pasidalijimo. Jų operacijos daugiausia apsiribodavo cirkuliacijos sfera; organizacinė forma buvo kartelis.

Dabartinėmis sąlygomis pagrindinės tarptautinės monopolijos yra vadinamosios transnacionalinės korporacijos (TNK) — tai stambiausios imperialistinių valstybių monopolijos, nacionalinės savo kapitalu, bet tarptautinės veiklos sfera. Išveždamos kapitalą, jos sukūrė daugybę filialų ir dukterinių bendrovių visame kapitalistiniame pasaulyje. Pavyzdžiui, JAV elektroninės skaičiavimo technikos gamybos korporacija „Internešnl biznes mešinz“ (IBM) turi savo įmones 80 šalių ir kontroliuoja daugiau negu pusę šios šakos produkcijos gamybos kapitalistiniame pasaulyje. Šiuolaikinėms TNK būdingas aukštas gamybos diversifikacijos laipsnis. Todėl jų organizacinė forma, labiausiai atitinkanti veiklos mastą, yra tarptautinis koncernas. Milžinišką ekonominę galią koncentraciją TNK

rodo šie duomenys: 1979 m. stambiausių JAV TNK aktyvai sudarė 1 trilijoną 35 mlrd. dol., Vakarų Europos šalių — 887 mlrd. dol., Japonijos — 302 mlrd. dol. (8, p. 20).

Nors šiuolaikinių tarptautinių monopolijų galia ir stiprėja, bet nė viena iš jų taip ir visiškai neįsiviešpatavo pasaulinėje kapitalistinėje rinkoje. Tai rodo nesenstančią reikšmę V. Lenino teigimui, kad „pasaulio pasidalijimas <...>, žinoma, nepašalina *perdalijimo* galimybes, jeigu jėgos santykiai — dėl vystymosi netolygumo, dėl karų, krachų ir pan. — pasikeičia“ (1, p. 234). O kova tarp TNK dėl ekonominio pasaulio *perdalijimo* neišvengiamai sukelia aštrią konkurenciją ir tarpimperialistinius prieštaravimus.

TSKP XXVI suvažiavime buvo pažymėta, kad tarptautinių monopolijų kova už „gyvybinių interesų“ sferas, svetimą naftą, uraną, spalvotuosius metalus paastrino tarpimperialistinius prieštaravimus (5, p. 22). Viena šio proceso ypatybių yra trijų imperializmo centrų — JAV, Vakarų Europos ir Japonijos jėgų santykio pakitimai. Dėl ekonominio vystymosi netolygumo aštuntajame dešimtmetyje smarkiai suartėjo jų ūkiniai potencialai, ir JAV pamažu pradėjo prarasti savo hegemoniją pasauliniame kapitalistiniame ūkyje. Tuo tarpu Japonijos ir Vakarų Vokietijos TNK vis sėkmingiau konkuruoja su JAV kapitalu, netgi jų pačių vidaus rinkoje.

Pokario laikotarpiu, greta privačių tarptautinių monopolijų, atsirado ir pradėjo vystytis tarptautiniai valstybiniai monopolistiniai susivienijimai. Tai politinės-ekonominės imperialistinių valstybių sąjungos, kovojančios dėl pasaulio ekonominio *perdalijimo* savų monopolijų naudai. Vadinamoji imperialistinė integracija atspindi valstybinio monopolistinio kapitalizmo vystymosi procesą tarptautiniuose ekonominiuose santykiuose. Labiausiai charakteringas tarptautinis valstybinis monopolistinis susivienijimas yra Europos ekonominė bendrija (EEB), arba „Bendroji rinka“, sukurta 1957 m. ir dabartiniu metu jungianti 10 Vakarų Europos valstybių.

TNK ir imperialistinės integracijos vystymasis ne atskiri šiuolaikinio kapitalizmo reiškiniai. Priešingai, šiuose procesuose, kaip pažymėjo V. Leninas, akivaizdžiai atsispindi, „kaip privatiniai ir valstybiniai monopoliai susipina drauge finansinio kapitalo epochoje, kaip ir vieni ir kiti iš tikrųjų yra tik atskiros grandys imperialistinės kovos tarp stambiausių monopolistų dėl pasaulio dalybų“ (1, p. 237).

Minėtos naujos tendencijos tarptautinių monopolijų vystymesi tarp šiuolaikinių reformistų ir revizionistų atgaivino K. Kautskio „ultraimperializmo“ idėjas. Todėl lenininė šių teorijų kritika ypač aktuali (žr. 1, p. 240—241, 256—259, 278—281). Pagal K. Kautskio tvirtinimus, kapitalistinio ūkio internacionalizavimas nulems naują kapitalizmo fazę, kada išnyks tarpimperialistiniai prieštaravimai ir pasaulį valdys „internacionaliniu mastu susivienijęs finansinis kapitalas“. V. Leninas atskleidė šios teorijos mokslinį nepagrįstumą ir politinį reakingumą. Pagrindinė „ultraimperializmo“ teorijos yda yra ta, kad ši teorija ignoruoja kapitalizmo ekonominio ir politinio vystymosi netolygumo dėsnį imperializmo sąlygomis, atsiriboją nuo realių tarpimperialistinės kovos dėl įtakos sferų *perdalijimo* prieštaravimų. Todėl praktiškai negali, kaip tvirtino K. Kautskis, susidaryti „vieningas pasaulinis trestas“. Šią išvadą patvirtina ir dabartinė kapitalistinė tikrovė. Pakanka prisiminti „Bendrosios rinkos“ šalių pastovias batalijas dėl kai kurių ekonominių problemų (pirmiausia dėl žemės ūkio politikos ir bendrovės biudžeto sudarymo klausimų), tuos dažnus prekybinius ir valiutinius karus, kurie drasko EEB ir trijų imperializmo centrų šalis.

Taigi ir šiandien objektyviai kapitalizmo ūkinio gyvenimo internacionalizavimo tendencijai realiai prieštarauja tarpimperialistinių prieštaravimų gilėjimo tendencija.

Imperialistinių valstybių kolonijinės monopolijos žlugimas. Nacionalinio išsivadavimo revoliucijos, remdamosios visapusiška pasaulinės socializmo sistemos pagalba, pašalino kolonijines imperijas. Žlugusi kolonijinė sistema panaikino teritorinį pasaulio pasidalijimą tarp imperialistinių valstybių. Todėl dabartinėmis sąlygomis penktasis imperializmo požymis reiškiasi nauja modifikuota forma. Norint suprasti kolonializmo evoliuciją, būtina remtis V. Lenino teiginiu, kad imperializmo epochai būdinga „ne tik dvi pagrindinės šalių grupės: kolonijas valdančios ir kolonijos, bet ir įvairios formos priklausomųjų šalių, politiškai, formaliai savarankiškų, o iš tikrųjų apraizgytų finansinės ir diplomatinės priklausomybės tinklais“ (1, p. 249).

Kolonijinės imperializmo sistemos politinio žlugimo sąlygomis teritorinį pasaulio pasidalijimą pakeičia neokolonializmas, kai tarptautinių monopolijų viešpatavimas išsivadavusiuose šalyse remiasi daugiausia ekonominiais metodais. Kaip buvo pažymėta TSKP XXVI suvažiavime, monopolistams nepatinka šių šalių nepriklausomybės stiprėjimas. „Tūkstančiais kelių ir būdų jie mėgina pajungti šias šalis, kad galėtų laisviau tvarkyti jų gamtos turtus, naudoti jų teritoriją savo strateginėms užmačioms“ (5, p. 14).

Išsivadavusioms šalims dabar svarbiausias uždavinys — pasirinkti tolesnio vystymosi kelią kovoje dėl ekonominės nepriklausomybės ir socialinio progreso. Jų socialinės ekonominės struktūros įvairumas sąlygoja šių kelių skirtumus. Kapitalizmo praktikos ir ideologijos nepriimtumas lėmė tai, kad daugelis išsivadavusių šalių pasuko socialistinės orientacijos keliu. Kartu gyvenimas patvirtino lenininę teoriją apie nekapitalistinio vystymosi kelio galimybę ekonomiškai atsilikusiose šalyse egzistuojant nugalėjusio socializmo valstybėms.

LITERATURA

1. *Leninas V. I. Raštai.*— V., 1953, t. 22.
2. *Leninas V. I. Raštai.*— V., 1954, t. 23.
3. *Leninas V. I. Raštai.*— V., 1954, t. 29.
4. *Leninas V. I. Raštai.*— V., 1962, t. 39.
5. TSKP XXVI suvažiavimo medžiaga.— V., 1981.
6. *Гильфердинг Р. Физансовый капитал.*— М., Соцэкгиз, 1959.
7. *Мировая экономика и международные отношения (далее «МЭМО»).*— Приложение, 1981, № 8.
8. *Рабочий класс и современный мир,* 1981, № 1.
9. *США: Экономика, политика, идеология,* 1981, № 1.
10. *Экономические науки,* 1979, № 7.
11. *Statistical Abstract of the United States,* 1977.
12. *Strachey J. The End of Empire.*— L., 1959.
13. *Survey Current Business,* 1978, August.

Kauno A. Sniečkaus
politechnikos institutas
Politinės ekonomijos katedra

Redakcinei kolegijai
įteikta 1982 m.
kovo mėn.

ЛЕНИНСКАЯ ТЕОРИЯ ИМПЕРИАЛИЗМА И СОВРЕМЕННОСТЬ

Б. РАСИНАС

Резюме

Ленинская теория империализма имеет большое значение для научного изучения экономических и политических процессов современного капитализма. В статье приведены основные положения ле-

нинского экономического учения, показана их актуальность для революционного движения трудящихся масс.

В статье отмечаются рост концентрации производства и усиление власти монополистического капитала в современном буржуазном обществе, изменения в структуре финансового капитала, особенности вывоза капитала, экономического и территориального раздела мира в условиях общего кризиса капитализма.